Ольга Павленко

Уроки рідної мови

7 клас

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

Шановний колего!

Є народне прислів'я: хто на що вдався.

Комусь із нашого брата вдається успішно впроваджувати модні інноваційні технології. Хтось досягає високого рівня успішності завдяки традиційним надійним методам. у когось на висоті індивідуальна робота. Декому до душі робота з картками. А моє покликання — любов до рідного Слова й літературна творчість. І на уроках (мої учні люблять писати твори), і в позакласній роботі (хто з нас не мав гуртка і класного керівництва?). 38 років роботи вчителем української мови та літератури дали можливість це покликання втілити не тільки у книжці "Мальви на причілку", а й у методичці для вчителів української мови "Філологічний калейдоскоп" та у цій збірці сценаріїв, які Ви тримаєте в руках.

Не дивуйтесь, колего, якщо надруковане тут Ви уже десь бачили під іншим прізвищем. Мою роботу — дуже якісну! — вчителі мали змогу оцінювати ще з вісімдесятих років минулого століття. По-своєму "оцінили" її і не вельми вдатні до творчості нечисті на руку "співавтори". І вже по котрому колу! Втім, поглянувши на дату виходу сценарію в світ чи відшукавши його в архіві, Ви зрозумієте, хто справді автор. Сама охоче використовую чужі цікаві матеріали в сценаріях, але, на жаль, коли сценарій складається, про його публікацію ще не думається, і автори "приколів" не записуються. Тож залишається тільки зазначити, що мені допомагали сучасні українські сатирики: Б.Ревчун, О.Перлюк, В.Момотюк, Ф.Боднар, І.Токарчук, Є.Шеремета, Л.Забара, В.Чемерис і багато інших дотепних українських письменників.

Давні сценарії подаються з незначними правками (досконалість не має меж, хіба ні?). Дещо у них може видатись застарілим, проте кмітливий організатор у всьому знайде якусь ідею чи підказку.

Щодо мелодій, то на високу оцінку не претендую. Треба було заспівати — співалось, як виходило. Ноти записував музкерівник. Хтось зуміє придумати краще — буду тільки вдячна.

І ще порада, колего.

Сценарії розраховані на спілкування артистів, надто ж ведучих, із глядачами. На те, що учні свято вестимуть. Якщо ж вони "по-сучасному" читатимуть текст — хай навіть із найчервоніших у світі папок! — навряд чи ви з артистами лишитесь задоволені своєю роботою. у нас, наприклад, папка — табу. Від цього тільки виграємо.

Здається, я зробила гарну роботу. Тепер — діло за Вами. Користуйтесь. А беручи якийсь фрагмент для власної розробки, не забудьте вказати прізвище його автора.

Нехай щастить.

З повагою,

Ольга Павленко,

вчителька української мови та літератури Бабанської загальноосвітньої школи Уманського району Черкаської області.

ПРОЩАННЯ З БУКВАРЕМ

Сценарій публікувався в журналі “Початкова школа” № 12 за1986 рік.

Зал прибраний повітряними кульками, гірляндами з кленових листків, які можна повирізати навіть зі старих палітурок. До гірлянд підвішені яскраві літери. Над сценою – плакат “Спасибі, Букварику”. На стінах – менші плакати з прислів’ями: “Вік живи – вік учись”, “Наука в ліс не веде, а з лісу виводить”, “Грамотний читає і в рядках, і поміж рядками”, “Зразу будуть аз і буки, а тоді підуть науки”; скоромовками: “Три дроворуби на трьох дворах дрова рубали”, “Ходить перепел між полукіпками зі своїми перепеленятами”, “Бабин біб розцвів у дощ, буде бабі біб у борщ”, “Всіх скоромовок не перескоромовиш, не перевискоромовиш”; загадками-жартами: “Назва якої книжки складається з однієї літери?” (*Буквар*), “Яке слово складається з тридцяти трьох букв?”, “Як чотирма літерами написати “суха трава”?” (*сіно*) тощо.

Першокласники шикуються на сцені. Свято починається піснею “Перше вересня” – слова О.Павленко, муз. М.Редька:

Перше вересня

Засипле села осінь
Калиновим намистом,
До школи нас запросить
Дзвіночок урочисто.

Приспів:

Школярики, школярі,
Нас чекають букварі,
Нас чекають світлі парти,
І підручники, і карти,
І просторий клас.
Наша перша вчителька
Виглядає нас.

Услід киває сонях
Пучечком промінців.
І чорнобривці сонно
Всміхаються в руці.

Приспів.

Сія веселий ранець,
Як сонце, як зоря.
Він теж сьогодні рано
Іде до букваря.
Приспів.

І Тузик поспішає
За нами, як школяр.
Мов і його чекає
Новісінький буквар.
Приспів.

ПЕРШОКЛАСНИЦЯ:

Ще літо було зелене,
Та шелестіли клени
Першим пожовклим длистом –
То ластівки розносили
Перші прикмети осені
Поміж садків імлистих.

ПЕРШОКЛАСНИК:

Трави у росах терпли,
Як з хвилюванням теплим
Перегортали діти
Останню сторінку літа.

Під звучання останніх рядків виходить Б у к в а р .

БУКВАР (*сумно*):

А потім перша моя сторінка,
Літера перша і перше слово,
Перша тривога й перша оцінка,
З книжкою перша серйозна розмова.
Читати навчився ваш перший клас.
Настала пора покидати вас.

Зі строю виходить дівчинка-першокласниця, схвильовано звертається до товаришів.

УЧЕНИЦЯ. Друзі мої, та як же це? Учив, учив нас Букварик, навчив читати й писати, а ми йому й не подякуємо? і не соромно буде нам після цього? Та ми ж усі букви назад позабуваємо!

Діти схвильовано гомонять. Зі строю виходять два хлопчики-першокласники, стають перед букварем, ніби загороджуючи йому дорогу до виходу, і по черзі звертаються до нього.

— Зачекай, Букварику.

— Нікуди ми тебе не пустимо.

— Та ти й сам не підеш.

— Невже не хочеш на власні очі побачити, чого ми з тобою навчились?

БУКВАР (*подумавши*). І хотілось би, і страшнувато. Ану щось не так!..

УЧЕНИЦЯ. Тоді ще залишишся. Згода?

БУКВАР. Що ж, мабуть, доведеться.

УЧЕНЬ. От і чудово! Друзі, хто у нас найголовніший сьогодні?

ДІТИ (*хором*). Буквар!

УЧЕНЬ. Яке місце йому сьогодні належиться?

ДІТИ. Найкраще!

УЧЕНИЦЯ. Володареві й повелителеві літер належиться гідне місце на святі. Подати його!

З-за лаштунків діти викочують імпровізований престол, розписаний літерами.

УЧЕНЬ. Коронувати Букварика на сьогоднішнє владарювання!

Б у к в а р и к о в і на голову одягають корону – літеру Б.

УЧЕНИЦЯ. Вручити знаки високої влади!

З-за лаштунків помічники виносять жезла у формі олівця чи авторучки, передають ведучому, він під туш вручає Б у к в а р е в і . Б у к в а р сідає на престол, біля нього як почесна варта лишаються учень та учениця, інші стають у стрій.

ВЕДУЧИЙ. Товариші першокласники й товаришки першокласниці! До зачитання урочистого звіту стояти струнко! Вельмишановний Букварю! На свято прощання з тобою зібралися (*в цей час один з першачків вбігає до зали й хутенько стає у стрій, ведучий докірливо дивиться на нього й хитає головою*) нарешті всі двадцятеро і до проведення свята готові!

Разом із ведучою по черзі читають рапорт, написаний на довгому аркуші, який звисає з рук аж до підлоги.

— За час навчання в першому класі вивчено ЗЗ літери української абетки, і це допоможе нам у майбутньому вивчити алфавіти всього світу.

— Завдяки цим літерам учнями нашого класу прочитано, не дочитано, зачитано до дірок і назавжди сто книжок зі шкільної бібліотеки.

— Щоб не розучитися читати, передплачено двадцять журналів і газет. Випущено дві дуже ефективних класних сатиричних стінгазети, одну з яких одразу ж подерто на шматки.

— Написано в зошитах кілька сотень сторінок. Дев'яносто дві вправи списано і переписано по два-три рази.

— Зароблено сто п'ятдесят відмінних, двісті хороших, сто сорок терпимих та багато всяких інших балів.

— Загублено 5 поганих звичок, 17 авторучок, 20 олівців, десяток стирачок, 35 гудзиків, 13 гривень і 68 копійок.

— Над важкими завданнями поламано 5 голів, 4 стільці, 8 замків на курточках.

— На шкільній території розбито одну клумбу, 5 носів і дві шибки.

— До сьогодні клас живе цікавим, повнокровним життям і не збирається зупинятись на досягнутому.

— Звіт закінчено!

Б у к в а р , який укінці рапорту почав здивовано кліпати, вже схопився за голову й похитує нею. Ведучі розгублено дивляться то на нього, то одне на одного.

БУКВАР. Ой-ой-ой! Оце навчив! Оце дожився!

УЧЕНИЦЯ. Букварику, ти розгнівався?

УЧЕНЬ. Насмішили…

БУКВАР. Що ж тут смішного? Тут плакати треба! Доведеться мені ще залишитись. Яка ганьба!

УЧЕНИЦЯ. Букварику, не журись! Це ми навмисне!

БУКВАР. Що навмисне?

УЧЕНИЦЯ. Ну, навмисне придумали! і про вікна, і про носи, і про стільці поламані.

БУКВАР. Навіщо?

УЧЕНИЦЯ. Ти журишся. Ми сумуємо. А щоб веселіше було…

БУКВАР. То все це неправда?

УЧЕНЬ. Звичайно! а коли й правда, то зовсім трішечки! Зовсім небагатечко! Бо головна правда, Букварику, в тому, що ти нас читати й писати навчив! Хвба цього мало? Усміхнися, будь ласка!

Звучить весела дитяча пісня. Діти підхоплюють. Б у к в а р усміхається, тоді стає між дітьми й собі співає.

УЧЕНЬ. Дорослі, коли прощаються, і сумне, і веселе згадують. Нам же сумного не можна. Бачте, яка у нас публіка: ще розплачеться. То, може, Букварику, проведемо веселий урок?

БУКВАР. Звичайно! Я дуже люблю веселі уроки!

УЧЕНЬ. Діти, а як ви на те? Згода?

ДІТИ (*хором*). Згода!

Діти беруть заздалегідь заготовлені стільчики, розставляють їх і всідаються на урок. Одна з учениць (*може бути хтось зі старших*) виконує роль учительки. Інсценізуються жарти зі шкільного життя, в яких можуть прозвучати імена першокласників та їхньої вчительки.

— Андрійку, було в нас чотири апельсини. Три віддамо Оленці. Скільки залишиться?

— Ми краще їй тільки одного дамо, бо в неї діатез буде.

— Сподіваюсь, Максимку, я не побачу, як ти списуєш із чужого зошита?

— Я теж на те сподіваюсь.

— Василько, твій твір про кішку точно такий, як у твого братика.

— Бо це та сама кішка, Галино Михайлівно.

— Чому ти плачеш, Ганнусю?

— Я у слові "зима" написала дві букви М.

— То закресли одну.

— Я не знаю, яку саме!

Звучать діалоги за віршами Грицька Бойка:

***

— Чого увесь урок ти, Лідо,
Пасешся в зошиті в сусіда?
— Перевіряю у Семена,
Чи правильно списав у мене.

***

— Де Іванко наш пропав?
Ти не знаєш, Томо?
— Та він ногу поламав
І побіг додому!

***

— Чого з ганчірками весь клас?
— За чистоту змагання в нас!!!
— Ну, а чого так розкричались?
— Бо ми за тишу вже змагались!!!

"Учителька", затуливши долонями вуха, виходить. Уже без неї діти інсценізують вірш Володимира Лучука "Як пташки буквар читали". "Слова" горобців можуть проказувати хлопчики, слова сорок — дівчатка. Тире означає зміну декламатора.

— Крикнув крук на кроні:
— "Кар!
Я купив новий буквар!"
— З лісу всі пташки злетілись,
На гілках навкруг розсілись:
(*Хором*): "Почитай-но, як школяр!"

— Глянув крук в буквар не так:
Каркнув КАР, а вийшло РАК!
— Підтакнув глухар: "Так-так!"

— Закричали горобці:
"Цінь-цвірінь! Він — у ріці!"
— Сорокоче сорок сорок:
"Стереже рак сиру ворок!"

— Заревів бекас: "Кру-ги!
Добрі з сиром пироги!"
— Крикнув одуд: "Ду-ду-ду!
Вже й макітра на поду!"

— Збоку свище кропив'янка:
"Пошлемо туди Іванка!"
— Соловей лящить: "Цвіг-цвіг!
Куме кліщ, бери пиріг!"

— Та деркач дирчить: "Дир-дир,
Де у того рака сир?"
— Квилить івиль: "Телі-голі!
Тоді годі! Тоді годі!"

— Крук, щоб сварки не було,
(*Хором*): Заховав буквар в дупло.

БУКВАР. Чи ти ба, я й не знав, що пташині розмови такі цікаві й зрозумілі. Що ж, ваші уроки справді веселі. Проте грамота — справа серйозна. Тому

послухайте віршика відомого українського дитячого письменника Івана Малковича.

Хай це можливо не найсутєвіше
але ти дитино
покликана захищати своїми долоньками
крихітну свічечку букви “і”
а також
витягнувшись на пальчиках
оберігати місячний серпик букви “є”
що зрізаний з неба
разом із ниточкою…

Тільки поясніть мені, діти, бо я не розумію: крім цих двох літер, інших берегти не треба чи як?

— Ні, це тому. Що такі літери водяться лише у нашій мові.

— Так, діти. Закликаючи берегти Є та Ї, письменник просить шанувати, оберігати не просто рідну мову, а кожнісіньку її літеру, кожне слово. А “слово до слова — зложиться мова”. А якщо додати мелодію, то й пісенька зазвучить.

Виконується яка-небудь жартівлива шкільна пісенька.

БУКВАР. Дякую, друзі. Шкода, на уроках не стало в мене часу познайомити вас із дуже цікавим явищем — балакучими літерами. Проте — краще пізно, ніж ніколи. Чи не так?

ДІТИ. Так!

БУКВАР. Ну, тоді… Військо моє вірне, з’явися! Літери будуть промовляти, а ви одгадуйте, яка саме говорить до вас.

Заходять учні середніх класів, кожен представляє одну з літер, тримаючи перед собою картонку з нею. Назва її ще не відкрита. Співають.

Ми літери відомі, усякому знайомі.
Але про кожну літеру
Ви знаєте не все.
Ми літери незвичні,
Та дуже симпатичні,
Бо кожна вірш, чи пісеньку,
Чи казочку несе.